

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA MUAMMOLI TA'LIM TEXNOLOGIYASINI O'RGATISHDA QO'LLANILADIGAN METOD VA DIDAKTIK O'YINLAR

Maxmudova Muhliisa Abdilaziz qizi

Navoiy davlat universiteti magistranti

maxmudovamuhliisa19@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantirishda muammoli ta'lim texnologiyasining o'rni ilmiy-pedagogik jihatdan yoritilgan. Shuningdek, muammoli ta'limni tashkil etishda qo'llaniladigan interfaol metodlar hamda didaktik o'yinlarning ta'lim samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida muammoli ta'lim texnologiyasi o'quvchilarning bilish faolligini kuchaytirishi, mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishi hamda amaliy faoliyatga tayyorlashda muhim pedagogik vosita ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: muammoli ta'lim, boshlang'ich ta'lim, interfaol metodlar, didaktik o'yinlar.

Kirish

Jahon ta'lim tizimida yuz berayotgan tub o'zgarishlar ta'lim jarayonini bilimlarni oddiy uzatishdan o'quvchini faol subyekt sifatida shakllantirishga yo'naltirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy pedagogik konsepsiyalarda o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishi, ijodiy yondashuv asosida qaror qabul qilishi hamda amaliy faoliyatga tayyorligini ta'minlash ustuvor vazifa sifatida e'tirof etilmoqda.⁶⁴ Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning intellektual rivojlanishi, dunyoqarashi va bilishga bo'lgan ehtiyojlari shakllanadigan muhim davr hisoblanadi. Shu sababli ushbu bosqichda qo'llaniladigan pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos bo'lishi bilan birga, ularni faol fikrlashga undashi lozim.⁶⁵ Ana shunday samarali texnologiyalardan biri muammoli ta'lim texnologiyasi hisoblanadi. Muammoli ta'lim texnologiyasi o'quvchilarning tayyor bilimlarni qabul qilishiga emas, balki muayyan muammo ustida izlanish olib borishi, taxminlar ilgari surishi va mustaqil xulosalar chiqarishiga asoslanadi. Ushbu

⁶⁴ Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2012.

⁶⁵ Mavlonova R., Rahmonqulova N. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.

yondashuv natijasida bilimlar chuqurroq o'zlashtiriladi, o'quvchilarda ijodiy va tanqidiy tafakkur rivojlanadi hamda bilimlarni amaliyotda qo'llash kompetensiyalari shakllanadi.⁶⁶

Bugungi kunda kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilayotgan ta'lim jarayonida muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganish dolzarb ilmiy-pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga muammoli ta'lim texnologiyasini o'rgatishda qo'llaniladigan metodlar va didaktik o'yinlarning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Muammoli ta'lim texnologiyasi o'quvchilarda yangi bilimlarni egallash jarayonida muammoli vaziyatlarni yaratish va ularni mustaqil hal etishga yo'naltirishga asoslangan ta'lim texnologiyasidir. Mazkur texnologiyaning asosiy maqsadi o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish, ularda ilmiy izlanish elementlarini shakllantirish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishdan iboratdir.⁶⁷ Muammoli ta'lim jarayonida o'qituvchi tayyor bilim manbai emas, balki o'quvchilar faoliyatini boshqaruvchi va yo'naltiruvchi subyekt sifatida namoyon bo'ladi. O'quvchilar esa muammoni aniqlash, tahlil qilish, taxminlar ilgari surish va xulosalar chiqarish jarayonlarida faol ishtirok etadilar. Natijada o'quv faoliyati reproduktiv xarakterdan produktiv xarakterga o'tadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun yaratiladigan muammoli vaziyatlar hayotiy tajriba va kundalik voqealik bilan bog'langan bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Chunki ushbu yoshdagi o'quvchilar real hayotiy misollar asosida berilgan topshiriqlarni samaraliroq qabul qiladilar va ularga faolroq munosabat bildiradilar.⁶⁸

Muammoli ta'limda qo'llaniladigan metodlar

Muammoli savol metodi: Muammoli savol metodi o'quvchilarning mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali metodlardan biridir. Ushbu metodda savollar o'quvchilarning mavjud bilimlari bilan yangi vaziyat o'rtasidagi qarama-qarshilikni yuzaga keltiradigan tarzda tuziladi.

Masalan: Nima uchun daraxtlar qishda barglarini to'kadi?

Agar Yer yuzida suv bo'lmaganida hayot qanday shakllangan bo'lardi?

⁶⁶ Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2006.

⁶⁷ Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2014.

⁶⁸ Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2011.

Nima sababdan qushlar kuz faslida issiq o'lkalarga uchib ketadi?

Bunday savollar o'quvchilarning kuzatish, tahlil qilish va xulosa chiqarish faoliyatini faollashtiradi.

Aqliy hujum metodi: Aqliy hujum metodining asosiy vazifasi muammo bo'yicha imkon qadar ko'proq g'oyalarni ilgari surishdan iborat. Ushbu metod o'quvchilarda erkin fikrlash, tashabbuskorlik va ijodkorlikni rivojlantiradi. Dars jarayonida barcha takliflar qabul qilinadi va keyinchalik muhokama qilinadi.⁶⁹

Klaster metodi: Klaster metodi o'quvchilarning mavjud bilimlarini tizimlashtirish va yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi. Ushbu metod orqali markaziy tushuncha atrofida unga bog'liq fikrlar va g'oyalar joylashtiriladi. Natijada mavzuning mazmuni yaxlit holda tasavvur qilinadi.

Keys-stadi metodi: Keys-stadi yoki vaziyatli tahlil metodi o'quvchilarning muammoli vaziyatlarni amaliy jihatdan tahlil qilish kompetensiyasini rivojlantiradi. Masalan: "Maktab hovlisida bir o'quvchi chiqindi tashlab ketdi. Ushbu vaziyatda qanday yo'l tutish kerak?" Mazkur metod o'quvchilarning mas'uliyat hissi, axloqiy qarashlari va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Bahs-munozara metodi: Bahs-munozara metodi o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu metod davomida o'quvchilar o'z nuqtai nazarini asoslaydi, qarama-qarshi fikrlarni tahlil qiladi va dalillarga asoslangan xulosalar chiqaradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik xususiyatlari o'yin faoliyatining ustuvorligi bilan tavsiflanadi. Shu sababli muammoli ta'limni didaktik o'yinlar bilan integratsiyalash ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.⁷⁰

"Topqirlar bellashuvi" o'yini: Mazkur o'yinda o'quvchilar kichik guruhlariga bo'linadi va ularga muammoli topshiriq beriladi. Guruhlar muammoning eng maqbul yechimini topish uchun hamkorlikda ishlaydilar. O'yin hamkorlikda ishlash va muammoni hal qilish kompetensiyalarini rivojlantiradi.

"Nima uchun?" o'yini: O'yin davomida o'quvchilar berilgan hodisalarning sabablarini izohlashga harakat qiladilar. Ushbu jarayon sabab-oqibat bog'lanishlarini tushunish va mantiqiy fikrlashni

⁶⁹ Ishmuhamedov R.J. Interfaol metodlar va ta'lim samaradorligi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.

⁷⁰ Hasanboyev J., To'raqulov X. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.

rivojlantirishga xizmat qiladi.

“Zanjirli yechim” o‘yini: Har bir o‘quvchi muammo yechimiga oid bitta fikr bildiradi. Keyingi o‘quvchi esa ushbu fikrni davom ettiradi. Natijada muammoning jamoaviy yechimi shakllanadi va o‘quvchilarning ijodiy faolligi ortadi.

“Sirli quti” o‘yini: Qutiga joylashtirilgan predmetni savollar berish orqali aniqlashga qaratilgan ushbu o‘yin tahliliy fikrlash, kuzatuvchanlik va mantiqiy xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Rolli o‘yinlar o‘quvchilarning muammoli vaziyatlarni amaliy jihatdan his etishi va ularga mos yechim topishiga imkon yaratadi. Bunday o‘yinlar muloqot madaniyati, hamkorlik va ijtimoiy moslashuv kompetensiyalarining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Muammoli ta’lim texnologiyasining ta’lim samaradorligiga ta’siri

Pedagogik kuzatishlar va ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, muammoli ta’lim texnologiyasidan tizimli foydalanish natijasida o‘quvchilarning bilish faolligi ortadi, mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi va o‘quv motivatsiyasi kuchayadi. Shuningdek, o‘quvchilar nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lashga, muammolarni tahlil qilishga va maqbul yechimlarni tanlashga o‘rganadilar.⁷¹ Muammoli ta’limning yana bir muhim jihati shundaki, u o‘quvchilarda XXI asr kompetensiyalari hisoblangan tanqidiy fikrlash, kreativlik, hamkorlik va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa zamonaviy ta’limning asosiy maqsadlariga to‘liq mos keladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga muammoli ta’lim texnologiyasini o‘rgatishda interfaol metodlar va didaktik o‘yinlardan foydalanish yuqori pedagogik samaradorlikka ega. Muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, muammolarni hal etish va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Muammoli savol, aqliy hujum, klaster, keys-stadi va bahs-munozara metodlari o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiruvchi samarali vositalar sifatida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, “Topqirlar bellashuvi”, “Nima uchun?”, “Zanjirli yechim”, “Sirli quti” kabi didaktik o‘yinlar ta’lim jarayonini qiziqarli tashkil etish bilan birga, muammoli vaziyatlarni hal qilish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois boshlang‘ich ta’lim amaliyotida muammoli ta’lim texnologiyalarini keng joriy etish o‘quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, ta’lim

⁷¹ Egamberdiyeva N. Pedagogik kompetentlik asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.

sifatini oshirish hamda kompetensiyaviy yondashuv talablarini amalga oshirishning muhim pedagogik sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI

1. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2012. – 320 b.
2. Mavlonova R., Rahmonqulova N. Boshlang‘ich ta‘lim pedagogikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – 286 b.
3. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2006. – 192 b.
4. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O‘qituvchi, 2014. – 240 b.
5. Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2011. – 420 b.
6. Ishmuhammedov R.J. Interfaol metodlar va ta‘lim samaradorligi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 168 b.
7. Hasanboyev J., To‘raqulov X. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 432 b.
8. Egamberdiyeva N. Pedagogik kompetentlik asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020. – 216 b.
9. Ishmuhammedov R.J. Ta‘limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste‘dod, 2017. – 184 b.
10. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2015. – 224 b.
11. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar mohiyati va zamonaviy loyihasi. – Toshkent: RTM, 2003. – 172 b.
12. Ziyomuhamedov B., Abdullayeva Sh. Pedagogika. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2017. – 384 b.